

HOOFDSTUK 1

GOEDELE

Stipt om vijf uur rinkelde haar interne uurwerk. Zuster Bertha stond steevast in voor het luiden van de ochtendklok. Vanonder een muskietennet ging haar habijt over het hoofd. Op teenslippers trippelde ze geruisloos over de binnenkoer. Dit was zonder meer het mooiste moment van de dag: relatief koel en nog heerlijk stil. Een knikje naar Jezus bij het binnentreden van de kapel deed haar opleven.

Aan de voeten van de Heilige Maagd brandden enkele kaarsen. De gloed reikte tot halfweg het gewaad en liet Maria's gezicht in de donkerte verdwijnen. Bertha sloeg een kruisteken, stapte naar het altaar en streek een lucifer aan. Een metalen wateremmer voor het kruis dook zijdelings op. De poetsploeg van gisteren was die duidelijk vergeten.

'Er staat toch altijd wel iets niet op zijn plaats. Na het klokkenluiden weg ermee.'

Met gevouwen handen zette ze zich voor het altaar en wachtte tot het tijd was om iedereen te wekken. In een flits bleek de emmer te beven. De duisternis vertroebelde haar blik. Ze probeerde zich weer op de ochtendplanning te concentreren, want woensdag was poetsdag, tot plots de emmer opnieuw bewoog.

'Een rat!'

Vastberaden greep Bertha de kaarsendover vanachter het Mariabeeld. Met de stang in de aanslag sloop ze dichterbij en hief haar arm om de indringer een mep te verkopen tot luid gebleit weerklonk.

‘Godverdomme.’

Het galmde door de kapel. Geschrokken sloeg ze een hand voor haar mond en keek schuld bewust naar het kruis.

‘Excuseer! Zou het?’

De emmer was afgedekt met een lap donkere stof. Toen ze die wegtrok, dook een zwart kroezelkopje op.

‘Weer eentje.’

De boreling keek haar aan vanuit de doeken. De zuster tilde het blote kindje op en hield het hoog in de lucht.

‘Een meisje.’

Ze sloot de baby in haar armen, deels toegedekt met haar habijt. Wiegend liep ze naar het touw en luidde de klok.

‘Door jou ben ik bijna te laat om iedereen te wekken. Jij begint hier goed.’

Bertha haastte zich met het kleine meisje naar zuster Sonja, de verantwoordelijke van het parochiehuis. Zonder te kloppen duwde ze de deur van haar kamer open. Sonja, die op haar knieën naast haar bed zat te bidden, draaide zich geërgerd om.

‘Bertha toch, hoe vaak moet ik het nog zeggen? Eerst kloppen, dan wachten. Is dat nu zo moeilijk?’

Ze opende haar mond om haar medezuster verder de les te lezen toen ze zag wat Bertha in haar armen droeg.

‘Alweer eentje!’

Sonja sloeg haastig een kruis en de ergernis op haar gezicht maakte plaats voor een brede glimlach.

Bertha en Sonja, twee zussen uit Moorsel, een deelgemeente van de stad Aalst, hadden hun leven in dienst van de Heer gesteld. In de jaren vijftig trokken ze met pater Pol naar Brazilië om er een parochie te stichten. Pol was ervan overtuigd dat hun hulp daar het hardst nodig was. Hun missie begon in Fortaleza, aan de noordoostkust, maar verplaatste zich later naar het centrum van het land. Daar verrees Brasilia, de toen toekomstige hoofdstad van het land. Het was een megalomaan project. De arbeiders die de metropool uit de grond stampten, leefden in de Vila União onder erbarmelijke omstandigheden, in straten van stoffige, hard aangestampte aarde.

Brasilia was inmiddels een feit. De Vila União, ooit een barakkendorp voor de bouwvakkers, was uitgegroeid tot een buitenwijk in de periferie van de hoofdstad. De barakken van weleer hadden plaats gemaakt voor eenvoudige woningen met een minimum aan comfort. Pater Pol was ondertussen overleden en rustte zacht in de rode Braziliaanse grond.

Om de drie à vier jaar reisden de zussen beurtelings naar België om familie te bezoeken en medezusters te overhalen mee op missie te gaan. Het huis, officieel geen klooster maar een parochiehuis, bood onderdak aan een tiental Belgische zusters. In de wijk stond het bekend als 'A Casa dos Belgas'. Naast een religieus centrum was het ook een opvangtehuis voor kinderen van wie de ouders de zorg niet meer aankonden.

Omdat Bertha het kindje op 23 maart 1964 in de kapel had aangetroffen, mocht zij de naam kiezen. Dat vond ze geen evidente opgave. Maria en Fatima werden gesuggereerd, maar die vond Bertha maar niets. Ze bleef piekeren over een passende naam tot haar gezicht plots opklaarde in een glimlach. Die zondagochtend maakte ze bij het ontbijt haar keuze bekend en noemde het meisje

‘Goedele’. Om de naam buiten de gemeenschap uitspreekbaar te maken, vervormde men hem al snel tot het Portugese ‘Gudula’. Onder die naam kwam ze ook in het bevolkingsregister terecht.

Bertha was de administratieve motor van het huis: aankopen regelen, de boekhouding doen, het secretariaatswerk verzorgen, corveelijsten opstellen of via een beurtrol de taken in de wasplaats en de keuken verdelen onder de andere zusters en de oudere kinderen. Terwijl haar medezusters kookten, parochianen onthaalden of de kinderen verzorgden, bleef Bertha liever op afstand. Kinderen vond ze leuk, maar dan als toeschouwer. Ze miste de speelsheid om mee te doen en voelde zich te geremd om streng op te treden. Die taak liet ze dan ook met plezier aan de anderen over.

Haar zus Sonja was meer het religieuze brein. Als bewaakster van de huisfilosofie nam ze het catechismusonderricht voor haar rekening en eiste ze streng dat de kinderen de gebeden en geboden foutloos kenden. Was het parochiehuis een klooster, dan was zij de moeder-overste. Haar rechterhand was Pedro, de pastoor van de zondagsmis. Die was overigens vaker te vinden in café ‘Hora Extra’ dan in de kerk. Of hij daar tot in de vroege uurtjes zieltjes probeerde te winnen dan wel het zijne verkocht, bleef onduidelijk.

De Braziliaanse missiepost onderhield een nauwe band met de Sint-Martinusparochie in Moorsel, het geboortedorp van de zussen. Vanuit Vlaanderen kwamen niet alleen nieuwe zusters overgevlogen, ook stroomde er financiële steun binnen. Regelmatig vonden weeskinderen een nieuwe thuis bij parochianen die in België hun kinderwens niet konden vervullen. Bertha, die het juridische kluwen in beide landen kende, regelde dan de papierasserij voor de adoptie. Daarbij zocht ze telkens specifiek een kindje uit dat bijzondere

zorgen nodig had. Ze was ervan overtuigd dat deze kinderen in België een betere kans op overleven hadden.

Zo was Goedele een echte huilbaby. De tralala begon zodra men haar in bed legde en stopte pas wanneer iemand haar weer in de armen nam. Anders dan bij de andere kinderen voelde Bertha zich wel tot Goedele aangetrokken. Zodra het meisje maar een kreetje slaakte, veerde de zuster op om haar rond te dragen. In haar bureau stond zelfs een wiegje. Als ze zich in haar boekhouding verdiepte, lag de baby daar stilltjes bij haar. Maar 's avonds brak de hel los! Zodra het bedtijd was en Goedele bij de andere kleintjes op de slaapzaal lag, schreeuwde ze het kot bij elkaar. De zusters kregen haar met geen mogelijkheid stil.

Het gehuil stopte pas toen Bertha een bedje in haar eigen kamer installeerde. Daar vertrok het meisje al vroeg naar dromenland. 's Morgens nam Bertha het kleintje mee voor het klokkenluiden. Zodra Goedele kon lopen, stapte ze als dreumes achter de zuster aan richting de kapel. Daar zat ze stil naast haar tijdens het eerste gebed, terwijl de andere kinderen nog sliepen. Later kostte het bloed, zweet en tranen om haar weer naar de slaapzaal te krijgen. Zelfs toen stond ze 's morgens vroeg klaar om samen met Bertha de klokken te luiden.

In de donkere kerk wees de zuster vaak de plek aan waar de emmer had gestaan. Soms speelde Bertha het na als een toneeltje. Met de kaarsendover in de hand sloop ze naar de emmer en toonde hoe ze klaarstond om de vermeende rat een mep te verkopen. Het kleine meisje hing aan haar lippen. De spanning stond op haar gezichtje te lezen. Daarna ontspande ze en barstte ze in lachen uit wanneer Bertha naspeelde hoe ze de baby hoog in de lucht hield en uitgelaten riep: 'Weer eentje!'

Bertha vertelde Goedele veel griezelverhalen over de duivel, hoe hij mensen listig een loer draaide en hen de hel binnenlokte. Ze omschreef Satan en zijn smerige streken zo gedetailleerd dat het meisje er slapeloze nachten aan overhield. De duivel en de hel maakten diepe indruk op het jonge kind. Als Goedele zich misdroeg, was een waarschuwing voor de duivel vaak al voldoende om haar weer in het gareel te krijgen.

De twee waren onafscheidelijk. Goedele noemde haar lievelingszuster 'Irmã', Portugees voor 'zuster' en tevens haar allereerste woordje. Na schooltijd haastte ze zich stevast naar het secretariaat om huiswerk te maken onder Bertha's hoede. Met de andere kinderen of zusters had ze weinig. Ze hield liever afstand.

Was ze niet op het secretariaat te vinden, dan hing ze waarschijnlijk rond in de kapel. De kruisweg fascineerde haar mateloos. In haar fantasie speelde ze de marteling van Jezus na tot in de bloedigste details. Daarna volgde Bertha's toneeltje: met de stang in de hand sloop Goedele naar de emmer voor het kruis. 'Weer eentje!', galmde het dan door de glasloze ramen. Urenlang kon ze voor het Mariabeeld zitten. Ze kneep haar ogen tot spleetjes om de dansende gloed van de kaarsen te zien vervagen. Die vuurtjes en het heiligenbeeld brachten haar tot rust als ze overstuur was.

Vlak naast 'A Casa dos Belgas' lag de 'Escola São Martinho', genoemd naar de thuisparochie van de zusters. Het geld uit Moorsel had het complex, net als de kapel, gefinancierd. Het was een relatief moderne school met ruime lokalen en een grote overdekte speelplaats. Op zaterdagochtend veranderde de koer in een marktplaats. Vrijdag- en zaterdagavond werd het een danscafé voor de buurtbewoners. De opzweepende klanken van de forró-muziek weerklonken tot in het parochiehuis en hielden aan tot de muziek

stipt om middernacht stopte. Wie nog niet uitgefeest was, trok naar de 'Hora Extra', een baancafé enkele blokken verderop waar het vaak uit de hand liep.

Hoewel ze Bertha's Nederlands als moedertaal had, sprak Goedele op haar zesde al behoorlijk Portugees. Toch klonk 'Wa eten we op de noen' bij haar precies zoals bij een tienjarige uit Moorsel. Ze was pienter en pikte de leerstof moeiteloos op. Zo had ze het mooiste handschrift, telde razendsnel en las als de beste. Vol passie kon ze vertellen over heiligen en engelen. Maar op sociaal vlak liep het mis. Goedele gedroeg zich subtiel anders dan haar leeftijdsgenootjes.

De onderwijzers klaagden regelmatig bij het parochiehuis over haar tactiele gedrag. Ze voelden er zich ongemakkelijk bij. Ze zat voortdurend aan andere kinderen, die zich eraan ergerden of het juist maar al te graag lieten gebeuren. Ook naar volwassenen toe overschreed ze grenzen. Tijdens een gesprek drong ze snel iemands intieme ruimte binnen. Ze legde een hand op het been van een leraar of vlijde haar hoofd in zijn schoot. Op zich was dat gedrag niet ongevoel voor een kind, maar toch riep het bij iedereen een gevoel van ongemak op en soms zelfs van opwinding.

Wanneer de school hierover het 'A Casa dos Belgas' contacteerde, nam Bertha het vurig op voor haar poulain. Goedeles gedrag was niet abnormaal. Ze zocht gewoon genegenheid. Bertha duldde geen tegenspraak. Met het meisje was niets aan de hand. Wie er anders over dacht, kreeg de wind van voren.

Goedele was nog maar dertien toen een leraar haar in de toiletten betrapte. De man zag hoe er een rij jongens voor één bepaald hokje stond, terwijl de andere vrij waren. Toen hij dichterbij kwam, kozen de wachtenden het hazepad. De man rukte de deur open en kon zijn ogen niet geloven! Goedele stond er met een jongen die met

zijn handen onder haar hemdje zat. Hij gaf ze allebei een klets om de oren. Toen Goedele ook nog eens zakken vol sigaretten bleek te hebben, sleurde hij hen zonder pardon mee naar de directeur.

De man kookte van woede. Tijdens het verhoor bekende ze dat ze de sigaretten kreeg in ruil voor aanrakingen. De man gaf de jongen enkele rake klappen en stuurde hem weg, maar Goedele moest op de stoel voor het bureau gaan zitten terwijl hij haar de les las. Ze staarde wezenloos voor zich uit, haar gezicht op slot. Met gevouwen handen onderging ze zijn tirade. Hij noemde haar gedrag goddeloos, een smet op de school en het parochiehuis.

‘Ik begrijp niet waarom de zusters hun tijd nog aan je verspillen. Je bent een kleine slet. Ik weet nu al waar jij zult eindigen: in de ‘Hora Extra’!’

Zijn gesnauw was niet te stoppen en hij leek te genieten van zijn eigen wreedheid.

‘Het zit in je bloed, hè? Je echte moeder was waarschijnlijk ‘uma puta’. Het enige goede wat die hoer ooit heeft gedaan, is jou te vondeling leggen.’

Hij boog zich over zijn bureau, zijn gezicht rood aangelopen.

‘Alle kansen heb je gekregen en toch gedraag je je als ‘uma porca’. Een vies varken dat zich wentelt in de zonde. Je hebt niet alleen ons teleurgesteld. Je hebt zelfs die hoerenmoeder van je in het gezicht gespuugd!’

Het was niet de eerste keer dat Goedele over haar echte moeder hoorde. Bertha had al vaak geprobeerd het gesprek aan te knopen. Als ze samen bij de kaarsjes stonden, zocht ze in de blik van Maria naar antwoorden. Stelde Goedele zich dan nooit vragen? Miste ze haar moeder niet? Maar telkens gebeurde hetzelfde. Het meisje

kroop dichterbij naar de vlammen, draaide zich met betraande ogen om en vloog Bertha in de armen.

‘Irmã, jij bent mijn mama!’

De zuster drukte haar stevig tegen zich aan en kustte haar voorhoofd. ‘Stil maar, meisje’, suste ze. ‘Ik ben je mama niet, maar ik zie je even graag als mijn eigen dochter.’

Bij de directeur hield ze zich nog groot, maar zijn woorden hadden iets losgemaakt. Voor het eerst vroeg ze zich af wie haar moeder was. Zou ze nog leven? En wat voor plek was die ‘Hora Extra’ eigenlijk? Waarom had haar mama haar weggedaan? Wist ze van het ‘A Casa dos Belgas’?

Toen ze die middag thuiskwam, zag ze aan Bertha’s roodbehuilde ogen dat het nieuws haar voor was. Toch deed de zuster alsof er niets aan de hand was. Ze dronken samen een glas melk en trokken daarna de kapel in. Ze zwegen tot ze voor het grote Mariabeeld stonden.

‘Gaaf het?’

Goedele haalde haar schouders op, terwijl de tranen over haar wangen biggelden.

‘Ik mis mama.’

Bertha sloeg bezorgd een arm om haar heen en samen staarden ze met natte ogen naar de kaarsjes.

‘Wat is een ‘puta’?’

‘Waarom vraag je dat?’

‘De directeur zei dat mijn mama ‘uma puta’ was en ik ‘uma porca’.’

Ze kende de echte betekenis niet, maar schatte het gewicht van de woorden wel juist in. Bertha zweeg en staarde verbeten naar de vlammen.